

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/78993>

Please be advised that this information was generated on 2019-06-16 and may be subject to change.

Het Haalbaarheidsonderzoek van De Voortwijzer

september 2009

Jeanne Kurvers, Universiteit van Tilburg
Ineke van de Craats, Radboud Universiteit Nijmegen

Radboud Universiteit Nijmegen

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Inleiding	4
1. Wie vragen een haarkbaarheidsonderzoek aan?	4
1.1 Algemeen overzicht	4
1.2 Advies: haalbaar	6
1.3 Advies: niet haalbaar	7
2. Taalonderwijs in Nederland	10
3. Het onderzoek door De Voortwijzer	11
4. Conclusies en aanbevelingen	14
Bijlage I	17
Bijlage 2	20

Samenvatting

Vanaf 1-1-2003 was het halen van de naturalisatietoets vereist om in aanmerking te komen voor naturalisatie. Sinds de invoering van de Wet Inburgering in 2007 is dat het inburgeringsexamen. De wet biedt echter de mogelijkheid tot ontheffing voor zeer laag opgeleide migranten (niet afgerond basisonderwijs in het land van herkomst)¹. Daarvoor moet wel aangetoond worden dat de kandidaten zich serieus ingespannen hebben het vereiste A2-niveau van het Raamwerk NT2 te halen en dat zij niet geacht worden dit niveau binnen vijf jaar alsnog te kunnen behalen (beperkte studievaardigheden als gevolg van gebrek aan educatie²). Daarvoor moet een Haalbaarheidsonderzoek aangevraagd worden, dat uitgevoerd wordt door De Voortwijzer van het ROC Amsterdam. Tussen 2005 en medio 2008 hebben in totaal ongeveer 1500 kandidaten zo'n onderzoek aangevraagd. Van in totaal 723 dossiers is een beschrijving en analyse gemaakt om na te gaan wat precies de achtergronden zijn van de aanvragers, welk en hoeveel onderwijs NT2 zij gevolgd hebben, in welke mate het onderzoeksinstrumentarium van de Voortwijzer een coherent beeld geeft van de schriftelijke vaardigheden in het Nederlands en wat deze informanten in welke periode wel bereikt hebben aan schriftelijke vaardigheden in het Nederlands. Deze onderzoeksrapportage beschrijft de werkwijze en de belangrijkste bevindingen. De aanvragers komen voornamelijk uit landen waar recent oorlogsgeweld heeft gewoed en niet uit traditionele immigratielanden; de gemiddelde leeftijd van de aanvragers is 39 jaar; de aanvragers zijn in meerderheid vrouwen die significant lager geschoold zijn dan de mannelijke aanvragers; het gemiddelde aantal uren besteed aan het leren van Nederlands om niveau A2 te behalen bedraagt 1300 uur en 14-20% van de alfacursisten krijgt kennelijk niet het meest geschikte materiaal voor alfabetisering NT2 voorgelegd. Het instrumentarium van de Voortwijzer voldoet goed om aan te kunnen tonen wie gemiddeld na 1300 uur onderwijs NT2 er niet in is geslaagd enigszins vloeiend zelfs een zeer eenvoudige tekst te kunnen lezen.

---

¹ TBN 02-02-2007: Artikel 6 van de Regeling Naturalisatietoets Nederland

² idem

Inleiding

De beste garantie voor een permanent verblijf in Nederland is om Nederlander te worden. De snelste methode om een Nederlands paspoort te krijgen is nu om met succes het inburgeringsexamen af te leggen, dat wil zeggen dat men zowel voor mondelinge als schriftelijke vaardigheden een niveau moet halen dat gelijk is A2 van het Europees Referentiekader. Voor oudkomers die willen inburgeren is het voldoende om niveau A1 te halen voor de schriftelijke vaardigheden, voor naturalisatie is dat niet voldoende. Toch is dat een heel moeizaam leertraject voor velen die in hun jeugd niet (voldoende) hebben leren lezen en schrijven. Voor deze groep bestaat de mogelijkheid een ontheffing te krijgen voor het schriftelijke deel als aangetoond kan worden dat men zich voldoende ingespannen heeft om dit niveau te bereiken en niet verwacht mag worden dat de kandidaat dit niveau binnen vijf jaar alsnog haalt. Of dit inderdaad het geval is, wordt beoordeeld in een zogenaamd Haalbaarheidsonderzoek. Het onderzoek naar de haalbaarheid van deze eis (niveau A2) is door de IND in handen gelegd van De Voortwijzer van het ROC van Amsterdam.

Uit de toets- en persoonsgegevens van de mensen die zich aangemeld hebben voor dit onderzoek zijn interessante feiten af te leiden. Een van de dingen die aan de hand hiervan achterhaald kunnen worden is hoeveel tijd het deze laaggeschoolde deelnemers heeft gekost om het nu behaalde te bereiken. Daardoor krijgt men een indruk van de snelheid van leren van deze groep, vaak getraumatiseerde, volwassenen. In dit rapport zal eerst aandacht worden besteed aan het profiel van de aanvragers, dat wil zeggen aan algemene kenmerken van de groep als geheel, en vervolgens aan de kleine groep van aanvragers die het advies 'haalbaar' kregen. Dan wordt ingegaan op de kenmerken van het genoten taalonderwijs en worden deze in verband gebracht met de behaalde resultaten blijkend uit de resultaten op de testen die in het haalbaarheidsonderzoek gebruikt worden. Het derde en laatste punt waarover uitspraken zullen worden gedaan, betreft de doelmatigheid en validiteit (voor zover mogelijk) van onderdelen van het toetsinstrumentarium van het haalbaarheidsonderzoek.

1. Wie vragen een haalbaarheidsonderzoek aan?

1.1 Algemeen overzicht

Aantallen aanvragers

De Voortwijzer beschikte medio 2008 over ongeveer 1800 dossiers van aanvragers. Voor dit onderzoek is gekeken naar een steekproef van de aanvragers van de laatste vier jaar van wie de meeste basisgegevens beschikbaar waren. In de loop van de jaren is het intakeformulier uitgebreid omdat men meer inzicht kreeg in wat relevant was om te weten. In totaal zijn de gegevens van 723 aanvragers bekeken. Niet van alle deelnemers zijn echter ook alle gegevens beschikbaar, zodat de totalen enigszins kunnen variëren. Dit is opgevangen door in de tabellen ook het aantal ontbrekende gegevens te vermelden. Tabel 1 laat zien dat de meeste gegevens betrekking hebben op aanvragers in het jaar 2007. Dat getal wil echter niet zeggen dat er in 2007 maar 281 aanvragers waren, maar wel dat er maar 281 van de 428 aanvragers in dit onderzoek betrokken zijn.

Tabel 1: Aantallen deelnemers aan dit onderzoek over 4 jaar

Jaar	Totaal aantal aanvragers	Aantal deelnemers aan dit onderzoek	Percentage van totaal aantal deelnemers
2005	310	122	16,9 %
2006	886	203	28,1 %
2007	428	281	38,9 %
2008*)		116	16,0 %
ontbrekend		1	0,1 %
Totaal		723	100 %

*) Het jaar was nog niet beëindigd op de datum dat het onderzoek begon.

Meer vrouwen dan mannen

Bij het aantal aanvragers waren twee keer zoveel vrouwen als mannen (66,3 % was vrouw en 33,7 % was van het mannelijke geslacht). Dit komt redelijk overeen met de getalsmatige verhoudingen in inburgeringscursussen voor laagopgeleiden in Nederland. Wellicht dat het aantal mannen verhoudingsgewijs onder de aanvragers nog wat hoger ligt. In alfabetiseringscursussen NT2 is het aandeel vrouwen ongeveer 80%.

Waar komen de aanvragers vandaan?

Van de 723 deelnemers aan het onderzoek de vraag naar het land van herkomst maar in 719 gevallen gesteld en beantwoord. De aanvragers komen uit ongeveer vijftig verschillende landen. De gegevens van tabel 2 laten zien dat de top drie van de aanvragers niet (meer) komt uit de klassieke immigratielanden, zoals Turkije en Marokko. De top drie wordt gevormd door landen die recent met oorlog en binnenlands strijdgevoel in aanraking zijn gekomen, te weten: Afghanistan, Irak en Somalië. Mensen afkomstig uit Marokko en Turkije vormen samen slechts 8,7 % van de aanvragers. Overige landen zijn ondermeer Pakistan, Iran, Angola, Ethiopië, Eritrea, Columbia, Senegal, Thailand en China.

Tabel 2: Aantallen deelnemers naar land van herkomst

Geboorteland	Aantal deelnemers	Percentage
Afghanistan	188	26 %
Irak	129	17,8 %
Somalië	124	17,2 %
Marokko	52	7,2 %
Syrië	35	4,8 %
Sierra Leone	34	4,7 %
Guinee	21	2,9 %
Soedan	17	2,4 %
Turkije	11	1,5 %
Ghana	11	1,5 %
Sri Lanka	10	1,4 %
Overige	87	12 %
Geen gegevens	4	0,6 %
Totaal	723	100 %

Wat zijn de moedertalen van de aanvragers?

De talen die het meest genoemd werden door de deelnemers zijn achtereenvolgens het Dari, dat in de Afghanistan wordt gesproken, het Somalisch, het Koerdisch (in Irak en Turkije) en het Arabisch. Opvallend is de taal die op de vijfde plaats komt: het Fula, dat gesproken wordt in West-Afrika, met name in Guinee.

Tabel 3: Aantallen deelnemers naar taalachtergrond

Moedertaal	Aantal deelnemers	Percentage
Dari	112	17,1 %
Somalisch	117	16,2 %
Koerdisch	106	14,7 %
Arabisch	93	12,9 %
Fula	57	7,9 %
Farsi	25	3,5 %
Berber	25	3,5 %
Tamil	10	1,4 %
Overige	110	15,2 %
Geen gegevens	68	9,4 %
Totaal	723	100 %

Werk

Voor zover bekend had van de deelnemers 58% in het land van herkomst geen werk en 42% wel (van 13 aanvragers waren geen gegevens bekend). Voor zover gegevens beschikbaar zijn (van 22% zijn geen gegevens bekend), heeft in Nederland iets minder dan de helft geen werk, en iets meer dan de helft werkt of doet vrijwilligerswerk (301 van de 591). Tabel 4 laat zien waar men werk vindt ondanks de handicap van de taal en het niet kunnen lezen en schrijven. De meesten doen productiewerk, werken in de schoonmaak of werken in een winkel of eigen bedrijf of in de horeca. Een klein aantal werkt in de bouw, de groenvoorziening en in de zorg.

Het percentage werkenden in Nederland ligt bijna 10% hoger dan in het land van herkomst.

Tabel 4: Aantallen werkende aanvragers in land van herkomst en in Nederland

	Aantal deelnemers	Percentage
Werk in herkomstland	298	42 %
Geen werk in herkomstland	412	58 %
Geen gegevens	13	
Totaal	723	100 %
(Vrijwilligers)werk in Nederland	301	50,9%
Geen werk in Nederland	290	49,1%
Geen gegevens	132	
Soort werk		
Stage, vrijwilliger	66	11,2%
Productie	74	12,5%
Schoonmaak	61	10,3%
Winkel of eigen bedrijf	30	5,1%
Horeca	25	4,2%
Bouw	15	2,5%
Groenvoorziening, tuinbouw	15	2,5%
Zorg	8	1,4%
Overige	7	1,2%
Totaal	591	100%

1.2 Advies: haalbaar

Van de 723 in het onderzoek betrokken aanvragers hebben acht aanvragers het advies haalbaar gekregen, dat is ongeveer 1% van het totale aantal. Deze acht aanvragers kwamen uit Azerbadjan, Afghanistan (2), Somalië (2), Ethiopië, Marokko en Sierra Leone en waren gemiddeld 32,3 jaar oud. Twee van hen waren helemaal niet naar school geweest, de anderen hadden enkele jaren onderwijs of koranschool gehad, wat neerkomt op een gemiddelde van 2,1 jaar onderwijs. Zij woonden gemiddeld 6,3 jaar in Nederland op het moment van het onderzoek en hadden gemiddeld 33,3 maanden les gehad. In Tabel 5 zijn de kenmerken schematisch weergegeven, waarbij onderscheid gemaakt wordt tussen mannen en vrouwen. Het lesmateriaal dat gebruikt is in de lessen Nederlands is het meest gericht op NT2 en niet meer op alfabetisering, wat verenigbaar is met de inschatting dat A2 voor schriftelijke vaardigheden haalbaar geacht werd.

Tabel 5: Kenmerken van de acht aanvragers die het advies haalbaar kregen

	5 vrouwen	3 mannen	Mannen en vrouwen
Leeftijd (gemiddeld)	33,6 (23-45)	30,3 (26-34)	32,3 (23-45)
Land van herkomst	Azarbadjan, Ethiopië, Sierra Leone, Afghanistan. Somalië	Afghanistan, Somalië, Marokko	
Taal	Armeens, Arabisch, Matingo, Farsi, Somalisch	Dari, Somalisch, Arabisch	
Opleiding in land van herkomst	2,2 jaar (0 – 3 jaar)	2,1 jaar (0 – 3 jaar)	2,1 jaar
Jaren in Nederland (gemid.)	6,2 (5-8 jaar)	8,4 (5-8)	6,3 jaar (5-8)
Maanden les (gemid.)	38 (20-80 mnd)	25,3 (19-30 mnd.)	33,3 (19-80 mnd)
Lesmethode	7/43 (1x), Breekijzer (1x) IJSbreker (4x), combi (1x)	IJSbreker (2x) Combi (1x)	

1.3 Advies: niet haalbaar

Nauwkeurige screening door De Voortwijzer voorafgaand aan het haalbaarheidsonderzoek heeft ervoor gezorgd dat bijna 99% van de aanvragers in deze steekproef het advies niet haalbaar kreeg. Alvorens we de gegevens van deze groep betreffende leeftijd, opleiding in het land van herkomst, aantal jaren verblijf in Nederland en aantal maanden les uitwerken, wordt een overzicht gegeven in tabel 6. Eerst worden de gegevens voor de totale groep gegeven, daarna uitgesplitst voor mannen en vrouwen.

De gemiddelde leeftijd waarop de aanvraag gedaan wordt is 39,25 jaar, voor mannelijke aanvragers ligt de leeftijd iets lager (38 jaar) dan voor vrouwen (39,8) jaar. Dat is een hoge leeftijd voor het (alsnog) leren van een nieuwe taal.

Het gemiddelde opleidingsniveau van de aanvragers was 1,4 jaar basisonderwijs, voor de 473 vrouwen was dat gemiddeld (0,95 jaar) nog lager dan voor mannen (1,5 jaar).

Het gemiddelde aantal jaren verblijf van 634 aanvragers waarvan de verblijfsduur bekend was, ligt op 7,87 jaar, voor mannen was dat gemiddeld een jaar langer dan voor vrouwen.

Het aantal maanden waarin lessen gevolgd zijn, ligt gemiddeld op 29,26 maanden, wat neerkomt op ongeveer drie jaar, als we aannemen dat een schooljaar uit negen tot tien maanden bestaat. De vrouwelijke aanvragers hadden gemiddeld drie maanden langer lessen gevolgd dan de mannelijke.

Daarnaast hebben zeker 86 aanvragers les gehad in een AZC, gemiddeld bijna 13,4 maanden. Ook hier hebben de vrouwen gemiddeld meer les gehad dan de mannen.

Tabel 6: Kenmerken van de aanvragers die het advies niet-haalbaar kregen

Kenmerk	Totaal gemiddeld (sd)	Mannen (sd)	Vrouwen (sd)
Leeftijd	39,25 (11,4) jaar (n=715)	38,02 (11,2) jaar (n=242)	39,88 (11,5) jaar (n=473)
Opleiding in land van herkomst	1,13 (1,4) jaar (n=723)	1,48 (1,5) jaar (n=244)	0,95 (1,4) jaar (n=479)
Jaren in Nederland	7,87 (3,4) jaar (n=634)	8,43 (3,6) jaar (n=220)	7,57 (3,36) jaar (n=414)
Maanden les	29,26 (14,3) maanden (n=714)	27,43 (14,3) maanden (n=243)	30,2 (14,2) maanden (n=471)
Maanden les AZC	13,46 (12,1) maanden (n=86)	11,46 (8,2) maanden (n=41)	15,28 (14,6) mnd. (n= 45)

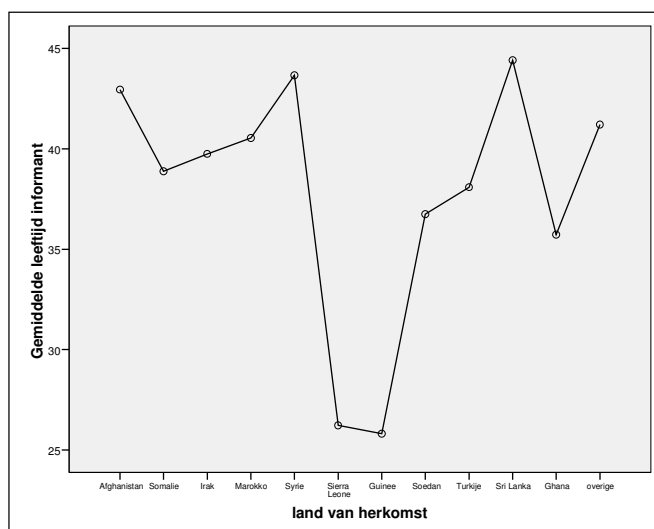

Leeftijd

De gemiddelde leeftijd van de aanvragers die het advies 'niet haalbaar' kregen is 39,25 jaar, die van de aanvragers met 'haalbaar' gemiddeld 32,3 jaar. De leeftijd van de aanvragers varieert tussen 20 tot 85 jaar; 80 procent van de aanvragers is jonger dan 50 jaar. Uit de landen Sierra Leone, Guinee, Turkije en Ghana zijn geen aanvragers die ouder dan 50 jaar zijn. De aanvragers uit Sierra Leone en Guinee zijn significant jonger dan de andere groepen zoals te zien is tabel 7 en figuur 1, waarin de gemiddelde leeftijd van de informant per land van herkomst is weergegeven. De gemiddeld oudste aanvragers zijn Tamils, Syriërs en Afghanen. Vooral de eerste twee groepen zijn al langere tijd in Nederland en mogelijk ook de Afghanen die op verschillende tijdstippen zijn gevlucht, eerst tijdens de Russische overheersing, later tijdens de overheersing door de Taliban. Als we echter tabel 3 bekijken, die aangeeft dat het om sprekers van Dari gaat, is het waarschijnlijker dat het wat recentere vluchtelingen zijn.

Tabel 7: *Leeftijd van aanvragers met het advies 'niet-haalbaar' afgezet tegen leeftijd*

Land van herkomst	Aantal deelnemers	Gemiddelde leeftijd
Afghanistan	185	42,21
Irak	126	39,26
Somalië	123	38,68
Marokko	52	40,54
Syrië	35	43,66
Sierra Leone	34	25,82
Guinee	21	25,81
Soedan	17	35,59
Turkije	11	38,09
Sri Lanka	10	43,70
Ghana	11	35,73
Overige	86	40,15
Totaal	711	39,21

Figuur 1: *Overzicht van de gemiddelde leeftijd van de aanvrager per land van herkomst.*

Zoals uit het bovenstaande blijkt is de gemiddelde leeftijd waarop een aanvraag wordt gedaan 39 jaar. Dat is een hoge leeftijd voor het leren van een nieuwe taal. Sinds het grootschalige onderzoek van Johnson & Newport (1989; 1991) heeft uitgewezen dat er een negatief verband bestaat tussen de leeftijd waarop met het leren van de nieuwe taal begonnen wordt en het bereikte resultaat, is er veel

onderzoek gedaan. Hoewel dat onderzoek in de eerste plaats ten doel had om te kijken of het behalen van moedertaalniveau mogelijk was voor leerders die na hun elfde jaar begonnen waren, bleek steeds opnieuw een continue achteruitgang in taalleersucces naarmate de leerders een hogere aanvangsleeftijd hebben, niet alleen voor de beheersing van grammatica, maar ook voor uitspraak (Flege, Yeni-Komshian & Liu, 1999; Moyer, 1999) en voor de taalvaardigheid in het algemeen, zoals het meest recente onderzoek van Abrahamsson & Hyltenstamm (2009) aantoont. Ook Nederlands onderzoek op dat terrein van Bongaerts (1999) en Van Boxtel (2005) wijst hetzelfde uit. Long (1990:251) concludeert dan ook dat het vermogen om een nieuwe taal te leren vermindert met het klimmen der jaren en betrekking heeft op alle domeinen van taalvaardigheid en dat die verminderde leervaardigheid bij sommigen al begint op de leeftijd van 6 jaar en niet met de puberteit zoals vaak beweerd wordt. In dat licht is 39 jaar oud te noemen en zou men differentiatie aan moeten brengen in de eisen die aan volwassen, onervaren taalleerders worden gesteld (een niet onbelangrijk deel van de aanvragers had die leeftijd al bij aankomst in Nederland).

Scholing in het land van herkomst

De 719 aanvragers die het advies onhaalbaar kregen, waren gemiddeld 1,14 jaren naar school geweest in hun eigen land. De verdeling over de verschillende landen is weergegeven in tabel 8. Daaruit valt af te leiden dat aanvragers uit – minste opleiding eerst – Guinee, Somalië, Sierra Leone en Marokko tot de laagst geschoolden gerekend moeten worden met een gemiddelde schooltijd van minder dan 1 jaar. Wanneer dit gelegd wordt bij het feit dat aanvragers uit Guinee en Sierra Leone ook de jongste deelnemers waren, is het niet onwaarschijnlijk dat het hier onder andere gaat om vroegere kindsoldaten en kinderen die door hun ouders gemaand werden het oorlogsterrein te verlaten.³ De aanvragers met de hoogste opleiding daarentegen zijn de Tamils uit Sri Lanka, die wellicht moeite hebben met het alfabetische (Latijnse) schrift dat afwijkt van het syllabische schrift dat zij kennen.

Tabel 8: Scholing van aanvragers met het advies 'niet-haalbaar'

Geboorteland	Aantal deelnemers	Gemiddelde scholing in jaren
Afghanistan	188	0,81
Irak	129	1,49
Somalië	124	0,57
Marokko	52	0,81
Syrië	35	1,80
Sierra Leone	34	0,68
Guinee	21	0,57
Soedan	17	1,35
Turkije	11	1,36
Sri Lanka	10	2,70
Ghana	11	2,18
Overige	87	1,99
Totaal	719	1,14

In bovenstaande tabel is geen onderscheid gemaakt naar sekse, maar als we dat wel doen blijken de 479 vrouwen gemiddeld 0,96 jaar naar school te zijn geweest en de 244 mannen gemiddeld 1,49 jaar. Dit verschil tussen mannen en vrouwen blijkt significant te zijn.

³ Uit een interview met twee analfabete AMA's (alleenstaande minderjarige asielzoekers) uit Liberia in Levende Talen 522 (1997, pp.410-11) blijkt bijvoorbeeld dat de ouders vaak wel konden lezen en schrijven maar de kinderen geen school konden bezoeken vanwege het strijdtoneel of grote armoede; dit geldt om andere redenen ook voor Afghaanse vrouwen. Ook bij Iraakse Koerden komt deze problematiek regelmatig voor.

2. Taalonderwijs in Nederland

Scholing in Nederland

Scholing in NT2 is voor de aanvragers verzorgd door docenten die verbonden waren aan een Regionaal Opleidings Centrum (ROC) of (ook) door vrijwilligers aan een Asielzoekerscentrum (AZC). In tabel 9 is de gemiddelde lestijd in maanden omgezet in aantal uren les in een AZC of ROC en is de gemiddelde presentie van de aanvragers weergegeven voorover bekend uit de persoonlijke gegevens. Het gemiddelde aantal lessen (meer dan 1300) is meer dan het dubbele aantal van wat oorspronkelijk als richtlijn werd aangenomen voor de inburgering (600 uur). Hoewel de aanvragers gemiddeld in meer dan 80% van de lessen aanwezig zijn geweest, is het de meesten in dit tijdsbestek niet gelukt om Alfabetiseringsniveau B te behalen (beschreven in het Raamwerk ANT2), wat er op neer komt dat men nog moeite heeft met het lezen van woorden met medeklinkerclusters en het begrijpen van heel korte zinnen en teksten.

Tabel 9: *Taallessen in Nederland met aanwezigheidspercentage*

Kenmerk	Totaal	Mannen	Vrouwen
Gemiddeld aantal uren les op ROC (sd)	1357 uur (987) (n=688)	1429 uur (1341) (n=233)	1320 uur (742) (n=455)
Gemiddeld aantal uren les op AZC (sd)	606 uur (754) (n=65)	565 uur (547) (n=29)	639 uur (893) (n=36)
Percentage presentie (sd)	81,71 % (12,1%) (n=577)	82,7 % (11,5%) (n=187)	81,23 % (12,3%) (n=390)

Invulling van de lessen: alfabetisering en NT2

Aan de hand van eigen meldingen van aanvragers en van wat ROC's hadden opgegeven is een indeling gemaakt in lesmaterialen die gebruikt werden in de lessen aan AZC's en ROC's. Voor de AZC's – waar het gaat om mensen die nog geen verblijfsvergunning hadden en die vaak nog geen Nederlandse les mochten krijgen (behalve lessen van vrijwilligers en lessen aan minderjarigen) – is een onderscheid gemaakt tussen lesmateriaal dat gericht is op alfabetisering én Nederlands (ANT2) en lesmateriaal dat niet gericht is op alfabetisering en wel op NT2. Bij het laatste materiaal wordt verondersteld dat de gebruiker kan lezen en schrijven. Als niet duidelijk was welk materiaal gebruikt was, is het ingedeeld onder overigen.

Tabel 10: *Overzicht van het lesmateriaal ingezet bij AZC's*

Soort lesmateriaal	Aantal	Percentage
Alfa NT2	34	39,1 %
NT2	39	44,8 %
Overig	14	16,1 %
Totaal	87	100%

Eenzelfde overzicht kan gegeven worden voor de inzet van het lesmateriaal bij ROC's. In tabel 11 is ook de combinatie van alfabetiseringsmateriaal en NT2-materiaal opgenomen, bijvoorbeeld als de alfabetiseringsmethode 7/43 gecombineerd werd met *IJsbreker* (NT2-methode voor leerders met basisschool die al kunnen lezen en schrijven in het Latijnse schrift). Het is natuurlijk mogelijk dat naast de lees- en schrijfmethode 7/43, *IJsbreker* alleen gebruikt werd voor de mondelinge vaardigheden bijvoorbeeld omdat de rest van de klas dat gebruikte, maar het is even goed mogelijk dat er te vroeg is overgeschakeld naar een NT2-methode nog voordat het alfabetiseringstraject was afgesloten. Aangezien bij het Haalbaarheidsonderzoek naar voren kwam dat het lees- en schrijfniveau onvoldoende was, kan uit de gegevens geconcludeerd worden dat een combi van ANT2 + NT2 geen effectieve manier is om het doel te bereiken.

Verder is de combinatie alfabetisering of NT2 met inburgerings- of participatiedoelen onderscheiden als er bijvoorbeeld sprake was van een ouderparticipatiecursus met alfabetiseringsdoelen.

Tabel 11: Overzicht van het lesmateriaal ingezet bij ROC's

Soort lesmateriaal	Aantal	Percentage
Alfa NT2	258	36,2%
Combi: ANT2 + NT2	228	32,0%
NT2	146	20,5%
Overig	32	4,5%
Ontbrekend	48	6,7%
Totaal	712	100%

Het is opvallend in tabel 11 dat 20,5% van de aanvragers – vooropgesteld dat de meldingen van de ROC's en de cursisten juist zijn – aangeeft alleen regulier NT2-lesmateriaal te gebruiken zoals *Nieuwe Buren*, *IJsbreker* en *Zebra*. Daarvoor kunnen verscheidene redenen zijn. Ten eerste kunnen niveauverschillen binnen de lesgroep het noodzakelijk maken analfabeten (onder bepaalde voorwaarden) mee te laten doen met oefeningen uit *Nieuwe Buren*, *IJsbreker* en *Zebra*. Men kan zich echter afvragen hoe nuttig het is een methode te kiezen waarin de cursist nauwelijks iets kan lezen, wat het geval is als het gemiddelde Alfa-niveau tussen A en B ligt. Het lezen van teksten uit *IJsbreker* of oefeningen uit *Nieuwe Buren* is dan toch echt te hoog gegrepen en er rijst gegronde twijfel over het nut van zulke lessen aan deze doelgroep. Voorts kan het zijn dat voor de ontwikkeling van mondelinge vaardigheden is gekozen voor een NT2-methode en dat voor het leren van lezen en schrijven individuele begeleiding is gegeven zonder dat dit op de inschrijfformulieren vermeld is. Ook moet niet uitgesloten worden dat bij leerders die enkele jaren school hebben gehad en een ander schrift dan het Latijnse hebben geleerd, het werkelijke niveau van lezen en schrijven bij de intake op het ROC verkeerd is ingeschat en de cursist terecht is gekomen in een groep waar het niveau van lezen en schrijven te hoog was. Dientengevolge is er bij een deel van de groep wellicht onvoldoende aandacht geschonken aan de basis van technische vaardigheden als klank-tekenkoppeling en automatisering van het leesproces.

Ten slotte zijn de zuivere analfabeten, die geen enkel jaar scholing hadden voltooid in het land van herkomst, nog afzonderlijk bekeken. Dat zijn 407 analfabeten van wie 14% (dat is 1 op 7) meteen een NT2-leergang voorgelegd kreeg, zoals uit tabel 12 is af te leiden.

Tabel 12: Overzicht van het lesmateriaal ingezet bij volledige analfabeten (scholing: 0 jaar)

Soort lesmateriaal	Aantal	Percentage
Alfa NT2	185	45,5
Combi: ANT2 + NT2	143	35,1
NT2	58	14,3
Overige	21	5,2
Totaal	407	100%

3. Het onderzoek door De Voortwijzer

Het instrumentarium van De Voortwijzer

Toen De Voortwijzer met de haalbaarheidsonderzoeken begon, was er nog geen Raamwerk ANT2 waarin de technische niveaus van lezen en schrijven onder niveau A1 (Alfa A, Alfa B en Alfa C/A1) beschreven werden en bestond er nog geen Begintoets Alfa of Voortgangstoets Alfa (Cito) die daarop gebaseerd zijn. Wel waren er de Intaketoets Alfabetisering NT2 (ICE) en de toets Leerondersteunende Vaardigheden (ICE). Daarnaast bestaan er Trajecttoetsen (ICE) en Nivor-toetsen (Cito) die weliswaar de vier taalvaardigheden toetsen maar niet ingericht zijn op gebruik door analfabeten. Toch blijkt uit de gegevens die De Voortwijzer van ROC's aangeleverd krijgt dat de prestaties van analfabete cursisten met behulp van deze toetsen gemeten worden, waarop vorderingen dan ook niet naar voren (kunnen) komen. De Voortwijzer besloot daarom een serie toetsen samen te stellen om vooral kleinere

stappen in de voortgang te kunnen aantonen. De toetsen zijn te verdelen in drie categorieën: algemene leerondersteunende vaardigheden, leesvaardigheid en schrijfvaardigheid. Hieronder volgt een korte karakterisering van de toetsen, waarna aan de hand van tabel 12 wordt bekeken hoezeer deze onderdelen met elkaar samenhangen.

1. **Leerondersteunende Vaardigheden** (LOV toets):
geeft inzicht in leervaardigheid en tempo van (taal) leren, wat nodig is om een voorspelling te doen voor de haalbaarheid van het gewenste niveau binnen nu en vijf jaar.
2. **Lezen:**
Toets lezen in de eigen taal (*Lezen over grenzen heen*): kan men lezen in de eigen taal met eventueel een ander schrift?
Correct woorden lezen: hoeveel woorden worden correct gelezen per minuut?
Tempo woorden lezen: hoeveel woorden worden per minuut gelezen?
Begrijpend lezen tekst 1: tekst uit Intaketoets Alfabetisering NT2 met de vraag om het juiste plaatje bij de tekst aan te wijzen.
Begrijpend lezen tekst 2: moeilijkere tekst met vijf begripsvragen.
3. **Schrijven:**
Woorden naschrijven: hoeveel woorden worden correct nageschreven?
Schrijftempo: hoeveel letters worden per minuut gekopieerd?
Dictee: bestaande uit zes woorden. Hoeveel woorden worden correct geschreven.

De toetsen *Woorden naschrijven* en lezen in de eigen taal zijn beoordeeld op een vier- of vijfpuntsschaal variërend van helemaal niet tot goed. Tekstbegrip 1 is gescoord op goed of fout, Tekstbegrip 2 op een driepuntsschaal (geen vragen goed, enkele vragen goed, alle vragen goed). Bij de overige toetsen werd het aantal items gescoord.

Veel aanvragers hebben de teksttoetsen niet gemaakt, omdat bij woorden lezen al bleek dat afname van dat onderdeel geen nut had. Het aantal woorden goed gelezen per minuut is in een deel van de dossiers niet ingevuld, het aantal woorden gelezen (leestempo) echter wel. Omdat die twee maten bijzonder sterk samenhangen (correlatie .98) is dat echter geen probleem. Leestempo blijkt een goede maat om zowel accuraatheid als de mate van automatisering aan te kunnen geven.

Tabel 13: Correlaties (Pearson) tussen de verschillende onderdelen van het toetsinstrument; significante correlaties zijn gemarkeerd.

		LOV	Eigen taal	Woord lezen	Tempo lezen	Tekst 1	Tekst 2	Woord kopie	Tempo Schrijven
lezen	Eigen taal (n)	,118** (680)							
	Woorden lezen (n)	,394** (154)	,299** (157)						
	Leestempo (n)	,422** (653)	,277** (667)	,980** (157)					
	Tekstbegrip 1 (n)	,236** (215)	,099 (215)	,288** (86)	,223** (215)				
	Tekstbegrip 2 (n)	,317** (164)	,093 (164)	,167 (72)	,166** (165)	,223** (151)			
schrijven	Woorden kopiëren (n)	,397** (680)	,160** (701)	,227** (155)	,382** (667)	,023 (215)	,050 (164)		
	Schrijftempo (n)	,489** (682)	,305** (704)	,740** (157)	,723** (669)	,200** (216)	,143 (165)	,441** (703)	
	Dictee (n)	,412** (584)	,202** (603)	,444** (131)	,560** (572)	,093 (203)	,70 (155)	,461** (603)	,440** (605)

Bij nadere beschouwing van tabel 13 valt een aantal dingen op. Allereerst correleren alle scores met uitzondering van de tekstbegripscores positief en significant met elkaar. De twee tekstbegripmaten

correleren alleen onderling significant met elkaar (.23) en met het leestempo (al zijn die correlaties niet echt hoog). Op de tweede plaats: de hoogste correlaties zijn te vinden tussen accuraatheid en tempo bij het lezen en het schrijven van woorden (correlaties respectievelijk: .98, .73, .74, en .56) en ook de correlaties van dictee met woorden kopiëren zijn relatief hoog (.44, .46.). Dat wil zeggen dat een aanvrager die relatief hoog scoort bij het lezen van woorden, ook relatief hoog scoort bij spellen en bij het tempo waarin woorden geschreven worden. De elementaire vaardigheden van technisch leren lezen en schrijven hangen onderling sterk samen, terwijl tekstbegrip kennelijk een vaardigheid is die in dit instrumentarium enigszins apart staat. Op de derde plaats valt op dat de scores op de LOV-toets significant correleren met alle andere toetsen, en duidelijk het hoogste met de twee tempo-maten. Samen met de basisvaardigheden lijkt de LOV-toets dus een redelijke voorspeller te zijn (het gaat uiteraard alleen om correlaties) van meer of minder succes bij het leren lezen en schrijven in het Nederlands als tweede taal. Hier is uiteraard voorzichtigheid geboden, omdat het vooral om informanten gaat die allemaal niet (goed) hebben leren lezen en schrijven. In welke mate de LOV-toetsscores samenhangen met niveau-indicaties bij niet-aanvragers, kan op basis van deze gegevens niet bepaald worden. Het feit dat de scores voor tekstbegrip enigszins apart staan, heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat het bij tekstbegrip niet alleen om technische vaardigheden gaat (je moet kunnen lezen om een tekst te begrijpen, maar ook de taal enigszins beheersen); dat kan echter ook te maken hebben met het feit dat tekstbegrip maar bij een deel van de cursisten is afgenomen en vergeleken met bijvoorbeeld aantal woorden per minuut globaal gescoord is (wel of niet goed bijvoorbeeld).

De correlaties met enkele achtergrondgegevens en het onderwijs NT2 van de aanvrager zijn over het algemeen relatief laag en - behalve bij leeftijd - niet bijzonder systematisch. Steeds is er een negatieve correlatie tussen leeftijd en de scores op de toetsen, dat wil zeggen hoe ouder de cursist, hoe lager de scores op de toetsen. Achtergrondgegevens als aantal jaren opleiding in herkomstland (0-6 jaar), aantal uren les en percentage aanwezigheid correleren wel significant en positief met de scores op de schrijftaken dictee en schrijftempo (hoewel niet erg hoog, de hoogste correlatie is .17*), maar bijvoorbeeld niet of nauwelijks met de technische leestaken.

Als de LOV-toets een aardige voorspeller zou zijn voor het behalen van succes in lezen en schrijven en daarmee van de haalbaarheid van A2, kan men terugdenkend zich afvragen of de scores van de jongste aanvragers – die uit Guinee en Sierra Leone – ook extreem laag waren en of hun gebrek aan succes op jonge leeftijd veroorzaakt wordt door gebrek aan leervaardigheid in het algemeen. Daarom worden in tabel 14 eerst de scores op de LOV-toets per land gegeven en vervolgens naar het verband tussen land, leeftijd en scores op de LOV-toets. De aanvragers (7%) bij wie de afname van de toets werd afgebroken zijn niet opgenomen in het overzicht van tabel 14.

Tabel 14: Gemiddelde LOV-scores naar land van herkomst

		LOV-score	standaarddeviatie
Ghana	(n=11)	19,45	4,52
Sierra Leone	(n=33)	18,30	4,21
Turkije	(n=10)	17,30	5,55
Guinee	(n=20)	16,95	4,47
Soedan	(n=14)	16,57	7,04
Somalië	(n=119)	15,37	5,75
Marokko	(n=47)	15,28	6,41
Syrië	(n=33)	14,91	6,46
Irak	(n=122)	14,41	6,69
Afghanistan	(n=180)	14,36	6,56
Sri Lanka	(n=9)	11,22	8,39
Overige	(n=76)	16,13	6,68
Totaal	(n=674)	15,24	6,37

De prestaties op de LOV van de landen onderling bleken significant van elkaar te verschillen (Anova: $F(1,11) = 2,446$, $p = .005$). Bovendien bleek er een negatief significant verband tussen leeftijd en toetsscores op de LOV (Pearson Correlaties $-.183$, $p = .000$). Omdat de jongste aanvragers juist uit

Sierra Leone en Guinee kwamen, is het niet waarschijnlijk dat hun lage prestaties met lezen en schrijven toe te schrijven zijn aan een te geringe algemene leervaardigheid. Er moeten dus andere factoren zijn, waaronder bijvoorbeeld traumatisering op jonge leeftijd (denk bij voorbeeld aan kindsoldaten).

Opbrengst

Wat hebben de aanvragers nu werkelijk geleerd in gemiddeld 1350 uur les?

Met de huidige gegevens kan helaas alleen een uitspraak gedaan worden over de schriftelijke vaardigheden. Als De Voortwijzer echter - net als de IND - het huidige beleid voortzet en aanvragers adviseert eerst de Toets Gesproken Nederlands (TGN) te doen alvorens een haalbaarheidsonderzoek aan te vragen, zal men een nog beter beeld kunnen krijgen hoeveel tijd het gekost heeft om voor mondelinge vaardigheden niveau A2 te bereiken en voor schriftelijke vaardigheden een niveau van ongeveer Alfa niveau B. Het is heel goed mogelijk dat in die uren het accent teveel op luisteren en spreken heeft gelegen en er te weinig systematisch en structureel gewerkt is aan het aanleren van technische lees- en schrijfvaardigheden of er te weinig aandacht is geweest voor automatisering (kilometers maken). Overigens is de ervaring van De Voortwijzer dat het niveau A2 van degenen die geslaagd zijn voor de TGN in de praktijk veel lager kan liggen. De verklaring daarvoor ligt in het feit dat het mogelijk is voor de TGN te slagen met een training die uitsluitend gericht is op uitspraak en nazeggen terwijl het begripsniveau daar nog ver onder ligt. Overigens is nog niet bekend hoeveel van de potentiële aanvragers ook moeite kunnen hebben met het behalen van niveau A2 op mondeling niveau.

Als de toetsen die De Voortwijzer hanteert vergeleken worden met de opgaven van de Voortgangtoets Alfa (Cito) blijkt dat een cursist die Alfa B haalt op de Voortgangstoets de toetsen van het haalbaarheidsonderzoek gemakkelijk kan maken. Dat wil zeggen dat de gemiddelde aanvrager gekomen is tussen Alfa-niveau A en op weg naar Alfa-niveau B. Om dit te testen is aan een 30-tal cursisten beide toetsen voorgelegd zodat het instrument van de Voortwijzer geïjkt kon worden aan de bestaande Voortgangstoets Alfa. In praktische voorbeelden betekent dit dat een gemiddelde aanvrager losse woorden kan lezen, moeite heeft met clusters van medeklinkers en vaste woorddelen (morfemen), dat het tempo van lezen te langzaam is om tot begrip van een korte tekst te komen. Velen lezen nog spellend. Een aangepaste tekst met een makkelijke vraag daarover als hieronder moet begrepen worden.

Een voorbeeld van een tekst die op Alfa-niveau B gelezen moet kunnen worden vindt u hieronder. De aanvragers die het advies 'niet haalbaar' hebben gekregen, hebben een niveau dat gemiddeld tussen Alfa-niveau A en B in zit (voorbeeld uit raamwerk Alfabetisering NT2).

Tekst niveau A		Tekst niveau B
Jan gaat naar de markt. Jan koopt veel. Jan koopt kool, meloen, sla en vis. Jan gaat naar huis. Dan gaat de zak kapot. De kool valt, de sla valt En de vis valt. Jan pakt een doos.		Hans staat voor de kassa. Hij koopt brood en kaas Ook koopt hij paprika en tomaat. Hans staat achter een mevrouw. Hans denkt: de mevrouw ruikt een beetje vies. (.....) Voor de deur ruikt hij nog steeds die mevrouw. Hans kijkt naar zijn schoen. Hij ruikt zelf vies. Er zit poep aan zijn schoen.

4. Conclusies en aanbevelingen

Algemene gegevens

De belangrijkste conclusie die uit de getalsmatige gegevens naar voren komt, is dan het merendeel van de aanvragen komt van mensen die om humanitaire redenen Nederlander willen worden. Ze zijn op de vlucht gegaan voor geweld: Afghanen, Irakezen en Somaliërs vormen de top 3 van de aanvragers.

Aanvragers uit de traditionele emigratielanden zoals Turkije en Marokko maken minder dan 10% van het geheel uit.

Er doen meer vrouwen dan mannen een aanvraag. Van de aanvragers zijn de vrouwen significant lager geschoold dan de mannen. De mensen met de laagste scholing komen uit: Guinee, Somalië en Sierra Leone. De gemiddelde leeftijd van de aanvragers is 39 jaar. De gemiddelde leeftijd van de aanvragers uit Guinee en Sierra Leone met 25 jaar werkt daar sterk vanaf. Hoewel hun leerbaarheid op grond van de LOV-toets als relatief goed naar voren komt, is het succes uitgebleven en scoren ze veel te laag op de lees- en schrijftoetsen. Een bijna totaal gebrek aan schoolse vaardigheden, trauma, op jonge leeftijd als alleenstaande in een vreemd land gekomen zijn mogelijke verklaringen voor dit gebrek aan succes.

Gespenseerde tijd

Het meest opvallende gegeven is het gemiddelde aantal uren dat aanvragers zonder noemenswaardig succes (in termen van naturalisatie) hebben gespenseerd aan het leren lezen en schrijven van het Nederlands: 1350 uren. Soms hebben mensen die compleet analfabeet waren de basisprincipes goed geleerd en hebben ze vooral nog meer lestijd nodig om echt verder te komen. Zo lijkt het alsof die 1350 uur helemaal geen zin hebben gehad, omdat het formele doel niet is gehaald. Op grond van de toetsen van De Voortwijzer kan uiteraard niets gezegd worden over succes bij luisteren spreekvaardigheid. Ook voor deze onderdelen geldt dat volwassenen niet per definitie succesvol zijn ondanks eigen inzet zoals uit relevante internationale literatuur blijkt. De presentie in de lessen ligt immers hoger dan 80% voor de hele groep aanvragers.

Taalonderwijs

De gegevens over de inzet van lesmateriaal bieden indirect een kijkje op de intake en plaatsing. Als cursisten geen van allen hoger komen dan hooguit alfabetiseringsniveau B, heeft het weinig zin hen te laten werken met lesmateriaal dat bestemd is voor NT2-cursisten die wel kunnen lezen en schrijven of hen in groepen te plaatsen waar zij eigenlijk niet in passen. Op grond van de cijfers in tabel 11 wordt duidelijk dat dit bij 20,5% van de aanvragers het geval is en bij nog eens 32% waarschijnlijk het geval is. De praktijk wijst uit dat instellingen vaak gedwongen worden (door gemeentes of intakebureaus) om alfacursisten stante pede een plaats te geven. In zo'n geval komt een analfabeet vaak gewoon verkeerd terecht en wordt hem of haar al of niet met extra inzet van de docent snel de basisprincipes van alfabetisering bij gebracht of verdrinkt hij in de groep waarin hij niet thuis hoort op grond van zijn ontbrekende kennis. In het vervoltraject blijkt die snelle start dan toch te oppervlakkig en te kort geweest te zijn en wordt zijn falen toegeschreven aan andere oorzaken dan aan gebrek aan basiskennis van het lezen en schrijven. De vrees is gegrond dat de bestede uren niet voldoende zijn geweest. Alleen plaatsing in een groep voor analfabeten garandeert aandacht gefocust op het proces van lezen en schrijven.

Bij de zuivere analfabeten – zonder enige scholing – zou helemaal niet met regulier NT2-materiaal gewerkt moeten worden (mogelijk alleen op beperkte schaal voor mondelinge vaardigheden, hoewel er dan toch geen goede mogelijkheid tot verwerking is en dus weinig gelegenheid tot het bekijken van de stof). Toch laat tabel 12 zien dat analfabeten dit materiaal wel voorgelegd wordt.

Behalve verkeerde of gedwongen plaatsing kan ook de expertise van docenten een rol spelen. Onder managers wordt nog al eens gedacht dat alfabetisering geen expertise van de docent vereist en worden docenten met totaal andere expertise overgeplaatst naar de alfabetisering. Het tegendeel is echter waar. Docenten in de alfabetisering hebben zowel vakkennis op het gebied van NT2, als van lees- en schrijfdidactiek en van schriftsystemen in de relevante talen. Daarnaast hebben zij kijk op hoe analfabeten en zeer laagopgeleiden omgaan met een aantal cognitieve taken.

Instrumentarium van de Voortwijzer

Over het algemeen kan gesteld worden dat het instrumentarium van de Voortwijzer goed voldoet om aan te kunnen tonen wie gemiddeld na 1300 uur onderwijs NT2 er niet in is geslaagd enigszins vloeiend zelfs een zeer eenvoudige tekst te kunnen lezen. Het toetsapparaat bestaat uit een aantal korte testen door middel waarvan de aanvrager kan laten zien wat hij al bereikt heeft. In dit onderzoek is alleen gekeken naar de samenhang van de onderdelen; er is geen itemanalyse toegepast op de afzonderlijke toetsen. Deze onderdelen vormen een duidelijk samenhangend geheel en bepalen samen

de technische lees- en schrijfvaardigheid van de aanvrager. De twee taken tekstbegrip laten die samenhang met andere onderdelen minder zien, deels omdat slechts weinigen daarop succes behaalden, deels omdat tekstbegrip meer vraagt dan technische leesvaardigheid en omdat tekstbegrip globaler beoordeeld wordt. De aanvragers komen gemiddeld niet verder dan hooguit halverwege het traject dat in het raamwerk Alfabetisering Nt2 is uitgezet. De implicatie dat de kans klein is dat deze aanvragers binnen vijf jaar alsnog niveau A2 (of A1) halen voor schriftelijke vaardigheden, lijkt dan ook terecht. De leestechische maten voldoen voor het doel dat ze dienen. Misschien dat het wel overweging verdient standaard toch een tekstbegriptaak af te nemen. Tekstbegrip 2 zou weggelaten kunnen worden uit de standaardbatterij en alleen ingezet moeten worden bij de incidentele aanvrager die goed scoort op Tekstbegrip 1, wat in feite al de praktijk is. Overwogen zou kunnen worden de testbatterij te vervangen door een van de Voortgangstoetsen Alfabetisering van het Cito. Toch is dit niet aan te bevelen omdat menig aanvrager deze toets kan kennen uit de lespraktijk. Zeker wanneer het instrumentarium van de Voortwijzer geijkt is op deze toets en niveauvergelijking mogelijk is, verdient het de voorkeur op dezelfde wijze voort te gaan. Wel verdient het overweging te bezien of er een eenvoudige tekstbegriptoets is, die evenals de andere toetsen wat genuanceerder gescoord kan worden, bijvoorbeeld op het aantal correct beantwoorde vragen.

Bibliografie

- Abrahamsson, N. & Hyltenstam, K. (2009). Age of onset and nativelikeness in a second language: listener perception versus linguistic scrutiny. *Language Learning* 59,2, 249-306.
- Begintoets Alfa* (2007). Arnhem: Cito.
- Bongaerts, Th. (1999). Ultimate attainment in L2 pronunciation: The case of very advanced late L2 learners. In D. Birdsong (Ed.), *Second language acquisition and the critical period hypothesis* (pp. 133-159). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Boxtel, S. van (2005). *Can the late bird catch the worm? Ultimate attainment in L2 syntax*. Dissertatie Radboud Universiteit Nijmegen.
- Flege, J.E., Yeni-Komshian, G.H., & Liu, S. (1999). Age constraints on second language acquisition. *Journal of Memory and Language*, 41, 78-104.
- Intaketoets Alfabetisering NT2* (1994), Lienden: Bureau ICE.
- Johnson, J. & Newport, E. (1989). Critical period effects in second language learning: The influence of maturational state on the acquisition of ESL. *Cognitive Psychology*, 21, 60-99.
- Johnson, J. & Newport, E. (1991). Critical period effects on universal properties of language: The status of subadjacency in the acquisition of a second language. *Cognition*, 39, 215-258.
- Long, M. (1990). Maturation constraints on language development. *Studies in Second Language Acquisition*, 12, 251-285.
- Moyer, A. (1999). Ultimate attainment in L2 phonology: The critical factors of age, motivation, and instruction. *Studies in Second Language Acquisition*, 21, 81-108.
- Stockmann, W. & Dalderop, K. (2005). *Portfolio Alfabetisering NT2*. Arnhem: Citogroep.
- Toets Leerondersteunende Vaardigheden*, Lienden: Bureau ICE.
- Voortgangstoets Alfa* (2008), Arnhem: Cito.

BIJLAGE I

Het is in het verleden voorgekomen dat bij de aanmelding bij De Voortwijzer niet duidelijk was op grond van de schriftelijke of mondelinge informatie dat een aanvrager niet voldeed aan de voorwaarde: het ontbreken van een volledige basisschoolopleiding. Tijdens het informatieve gesprek bij De Voortwijzer werd pas duidelijk dat de aanvrager wel een volledige basisschoolopleiding had gevolgd in het land van herkomst. Het betreft 34 aanvragers met een te hoge vooropleiding in het land van herkomst die voor juni 2007 een haalbaarheidsonderzoek hebben gedaan. Toch is het uitermate interessant de gegevens van deze groep in beschouwing te nemen omdat de aanvrager zelf en/of het ROC/ taalaanbieder stellig de indruk had dat de eisen van A2 schriftelijk (en misschien ook wel van het mondelinge deel) te hoog waren voor de betrokken aanvrager. In de jaren 2005 tot 2007 betrof dat 34 personen. Door duidelijker richtlijnen voor de aanmelding zijn er in 2008 geen aanvragen van te hoog geschoolden meer binnen gekomen.

In Tabel 15 is te zien dat het in 2005 vier aanvragers betrof, in 2006 22 en in 2007 acht.

Tabel 15: Overzicht van het aantal te hoog opgeleide aanvragers

Jaar van aanmelding	aantal	percentage
2005	4	12 %
2006	22	65 %
2007	8	23 %
Totaal	34	100

Mannen en vrouwen

Het aantal mannen was ongeveer gelijk aan het aantal vrouwen: van de 34 te hoog opgeleide aanvragers waren 18 mannen en 16 vrouwen.

Waar komen de afgewezen aanvragers vandaan?

Tabel 16 geeft aan dat Afghanistan en Irak weer in de top zitten net zoals dat het geval was in tabel 2 voor de niet-afgewezen aanvragers. Somalië blijft wat achter, waarschijnlijk omdat het gemiddelde aantal jaren onderwijs lager ligt dan in Afghanistan en Irak (zie Tabel 8 voor vergelijking).

Tabel 16: Aantallen afgewezen aanvragers naar land van herkomst

Geboorteland	Aantal aanvragers	Percentage
Afghanistan	17	50
Irak	5	14,7
Soedan	2	5,9
Sri Lanka	2	5,9
Somalië	1	2,9
Syrië	1	2,9
Overige	5	14,7
Ontbrekend	1	2,9
Totaal	34	100 %

Wat zijn de moedertalen van de afgewezen aanvragers?

In Tabel 15 wordt een overzicht gegeven van de talen van de afgewezen aanvragers. De meest genoemde taal is het Dari en daarna het Arabisch. Hoewel deze groep aanvragers meer dan basisonderwijs heeft gehad, hebben zij waarschijnlijk allen in Nederland te maken met een ander schrift, uitgezonderd misschien de twee sprekers van Somalisch of Koerdisch, die echter ook les gehad kunnen hebben in het Arabische schrift.

Tabel 17: Aantallen afgewezen aanvragers naar taalachtergrond

Moedertaal	Aantal aanvragers	Percentage
Dari	15	44,1
Arabisch	7	20,6
Farsi	3	8,8
Tamil	2	5,9
Somalisch	1	2,9
Koerdisch	1	2,9
Overige	5	14,7
Totaal	34	100 %

Achtergrondkenmerken

Achtergrondkenmerken van de groep te hoog opgeleiden, zoals leeftijd, scholing in land van herkomst en aantal maanden les in Nederland zijn weergegeven in tabel 18. Hierbij is onderscheid gemaakt voor mannen en vrouwen.

Tabel 18: Achtergrondkenmerken van de afgewezen aanvragers

Kenmerk	Gemiddeld (sd)	Mannen (sd)	Vrouwen (sd)
Leeftijd	52,06 (14,1) jaar (n=33)	55,47 (10,7) jaar (n=17)	48,44 (16,5) jaar (n=16)
Opleiding in land van herkomst	11,88 (2,2) jaar (n=34)	11,89(2,3) jaar (n=18)	11,88 (2,1) jaar (n=16)
Jaren in Nederland	7,14 (1,1) jaar (n=28)	7,38 (1,0) jaar (n=16)	6,83 (1,3) jaar (n=12)
Maanden les NT2	30,32 (14,4) maanden (n=34)	30,67 (15,4) maanden (n=18)	29,9 (13,8) maanden (n=16)
Maanden les AZC	9,4 (7,6) maanden (n=7)	8,6 (6,9) maanden (n=5)	11,5 (12,0) mnd. (n=2)
Presentie	86,53 (9,3 %) (n=29)	87,39 (11,2 %) (n=14)	85% (7,3 %) (n=15)

Het meest opvallende kenmerk bij deze groep is de hoge leeftijd, gemiddeld boven de 50 jaar, waarbij de mannen gemiddeld ouder zijn (55,5 jaar) op het moment van de aanvraag dan de vrouwen (48,4 jaar). Dat is gemiddeld 12 jaar ouder dan de gemiddelde leeftijd van de laaggeschoolden (zie tabel 6). Het voorafgaande onderwijs traject in het land van herkomst verschilt ook enorm. De gemiddelde opleidingsduur van deze groep is 11,8 jaar, die van de laagst opgeleiden 1,1 jaar, wat betekent meer dan 10 jaar verschil. Gezien de leeftijd is echter aan te nemen dat die schooljaren al ver achter hen liggen en gezien de landen van herkomst is ook niet aan te nemen dat de talen die geleerd zijn in het middelbaar onderwijs talen zijn die dicht bij het Nederlands liggen. De relevante leervaardigheid is mogelijk gering. De gemiddelde duur van het verblijf in Nederland is enkele maanden korter dan de laagopgeleiden, maar het aantal maanden NT2-les ligt weer iets hoger (1 maand). Ook de presentie ligt iets hoger dan bij de jongere, laagst opgeleide groep (vergelijk tabel 9).

Werk

Zoals tabel 19 laat zien was verreweg het grootste deel van deze groep aan het werk in het land van herkomst maar niet in Nederland. Daarin verschilt deze groep van de aanvragers met alleen basisonderwijs. Deze groep had soms zelfs hoge functies in het geboorteland (Afghanistan) zoals hoofd van een school. Toch lukt het in Nederland niet om een ander schrift te leren lezen en schrijven. Leeftijd, trauma en mogelijk frustratie zijn de meest voor de hand liggende verklaringen voor dit onvermogen.

Tabel 19: Aantallen werkende aanvragers in land van herkomst en in Nederland

	Aantal deelnemers	Percentage
Werk in herkomstland	28	82,4 %
Geen werk in herkomstland	5	14,7 %
Geen gegevens	1	2,9 %
Totaal	34	100 %
Werk in Nederland	12	35,3 %
Geen werk in Nederland	9	26,5 %
Geen gegevens	13	38,2 %
Totaal	34	100 %

Invulling van de lessen: alfabetisering en NT2

Uit de gegevens in tabel 20 is op te maken dat bijna de helft (47%) van deze aanvragers zegt NT2-materiaal gebruikt te hebben terwijl hun niveau van lezen en schrijven halverwege Alfa niveau B bleek te liggen. Deze 47% heeft dus materiaal voor ogen gekregen dat niet voldoende gelezen kon worden. Het wijst erop dat er fouten gemaakt zijn bij de intake en dat er meer op grond van vooropleiding gekozen is voor een NT2-traject dan op grond van getoetste kennis van het Latijnse schrift. Hun gemiddeld 11-jarige vooropleiding heeft intakers mogelijk op een verkeerd spoor gezet, terwijl waarschijnlijk geen van hen het Latijnse schrift beheerste of nog beheerste.

Tabel 20: Overzicht van het lesmateriaal ingezet bij ROC's

Soort lesmateriaal	Aantal	Percentage
Alfa NT2	3	8,8
Combi: ANT2 + NT2	14	41,2
NT2	16	47,1
Ontbreken	1	2,9
Totaal	34	100%

Conclusie

De groep die niet toegelaten wordt tot het Haalbaarheidsonderzoek, maar waarvan min of meer door fouten in de aanmeldingsprocedure toch gegevens zijn verkregen, bestaat uit oudere mensen, gemiddeld boven de 50, van wie het taalleervermogen gemiddeld sterk terugloopt en zeker ook het vermogen tot het leren van een nieuw schrift. Wellicht is deze groep ook ten onrechte of te snel in een NT2-cursus geplaatst omdat men bij de intake meer is afgegaan op vooropleiding dan op beheersing van het Latijnse schrift. Voor ouderen is een rustige opbouw van klanktekenkoppeling – iets sneller dan bij zuivere analfabeten – vaak heel nuttig.

Bij deze groep kan het functioneren van het korte termijngeheugen sterk teruglopen, zeker onder stress en na traumatische ervaringen. Ook het gevoel dat het niet meer lukt, ook al heeft men vroeger een hoge functie bekleedt, draagt bij tot negatieve resultaten. Het lijkt daarom aan te bevelen niet alleen scholing, maar ook leeftijd en ontbrekende leerbaarheid tengevolge van traumatisering of andere ernstige oorzaken (gebaseerd op wetenschappelijke literatuur onder 1.3) in toelating tot het haalbaarheidsonderzoek als criterium op te nemen.

BIJLAGE II

Overzicht van de ROC's en instellingen die de aanvraag hebben gedaan.

Particuliere aanbieders		ROC's	
Capabel	3	A12 Ede	7
Dudok/ Hudson	1	Albeda College	28
Intop Delft/Zoetermeer	2	Alfa College	7
ITOM Hardenberg	1	Amerlanden	7
IVIO Lelystad	1	Amsterdam	50
Jobbink Reintegratie Venray	1	Amsterdam airport	4
Kaleos	2	Arcus College Heerlen	3
Opleidingen Amstelland	1	Aventus (Zutphen)	18
Schoevers Opleidingen	1	Da Vinci College	27
Succes schoonmaak	1	Deltion College	10
Taaltraining Nederlands	1	Drenthe College	11
Taalvakwerk	1	Eindhoven	33
	16	Flevoland	56
Scholen		Friesland College	35
Aletta Jacobs groningen	1	Graafschap College	5
Canisius College	1	Gilde Opleidingen	22
Emma college Hoensbroek	1	Horizon College	19
Friese Poort	2	ID College	31
ISK Stedelijk Eindhoven	1	Kellebeek	25
ISK Praktijkschool Apeldoorn	1	Koning Willem 1	12
ISK Waalwijk praktijkonderwijs	1	Kop van Noord-Holland	11
ISK Enschede	1	Landstede	3
ISK Het Schip	1	Leiden	10
ISK Schaersvoorde Enschede	1	Leijgraaf	12
ISK groep	1	Leeuwenborgh Limburg	11
Moziek - Vijvervbergschool (praktijksch)	1	Midden Nederland	32
Praktijkonderwijs Den Bosch	1	Midden Brabant	26
	14	Mondriaan ATOR	2
Buurthuizen, verenigingen etc,		Mondriaan	48
Assadaaka (multiculturele Vriendschap)	1	Noorderpoort College	8
Breed Welzijn Delft	1	Nova College	15
buurthuis De Dommel	1	ROC Nijmegen	4
Cursus Taal en praktijk	1	Regio College	4
de starrenborg	1	Twente / Oost Nederland	22
Katam OBS Rotterdam	1	ter Aa	4
Missionair centrum Tilburg	1	Rijn IJssel	18
werkgroep buitenlandse vrouwen	1	ROC Rivier	9
IJmond	1	Utrecht	4
Piëzo Zoetermeer	1	Zeeland	7
Stichting Intercity	1	Zadkine	37
Taalgroep Nederland Noord	1		697
Tubbergen	1		
Winschoten	1		
Vluchtelingenwerk	6		
	19		